

Høring NOU 2022: 2 Akademisk yringsfrihet

HØRINGSSVAR FRA FORLEGGERFORENINGEN

heidi@forleggerforeningen.no

ingvild@forleggerforeningen.no

Bakgrunn

Forleggerforeningen er en interesseorganisasjon for forlag. Foreningen har nesten hundre medlemmer, som gir ut allmennlitteratur og læremidler i alle format for grunnskole, videregående skole og høyere utdanning. Våre medlemsforlag representerer til sammen omtrent 85 prosent av omsetningen i den norske bokbransjen.

Den norske Forleggerforening spiller i dette svaret inn til NOU 2022:2 *Akademisk yringsfrihet. God yringskultur må bygges nedefra, hver dag.*

Forleggerforeningen er glad for rapporten og vil særlig fremheve to ting: At NOU-en bidrar med konkrete forslag til tiltak og at den vier plass til å belyse og understreke gjensidigheten mellom styrkingen av norsk som fagspråk og akademisk yringsfrihet.

Foreslåtte endringer i universitets- og høyskoleloven § 1-5 bør gjennomføres og suppleres

NOU-ens forslag til endringer i loven vil styrke og presisere den akademiske yringsfriheten. Vi støtter endringsforslag punkt (7): *Den som er omfattet av femte eller sjette ledd, har rett til og faglig ansvar for å drive formidling.* Setningen bør imidlertid suppleres med rettigheten til selv å velge relevant format og kanal og vi foreslår at følgende setning legges til: *Den som er omfattet av femte eller sjette ledd har også har rett til selv å velge format og kanal for formidlingen.* Dette har historisk sett vært en selvfølgelighet i publisering av både bøker og artikler. Ved overgangen til åpen publisering snus den økonomiske modellen og en utilsiktet effekt er at den vitenskapelig ansattes frihet til å velge publiseringskanal for ytringen innskrenkes. På dette punktet er NOU-en svak, rapporten konkluderer enkelt med at åpen tilgang styrker forskningens betydning for samfunnet og at arbeidet bør videreføres (s. 112).

Flere av Forleggerforeningens medlemsforlag opplever i økende grad at det er institusjonenes innkjøpstjenester som, gjennom ressurskrevende anbudsprosesser, bestemmer hvilket forlag

en forfatter skal velge. Norske akademiske forlag kommer i en slik konkurranse oftere dårlige ut enn utgivere basert i lavkostland, og ikke minst dårligere enn offentlige institusjoner som tilbyr såkalte «gratis» utgivertjenester. Kortsiktige økonomiske hensyn vil slik kunne overstyre forskerens preferanser for utgivelsesprofil, samarbeid og kvalitet og dermed på sikt underminere kvalitetshensyn og frihet til å velge utgiver og kanal. Dette er uheldig av flere grunner. Forskere mister slik muligheten til å ytre seg i ønsket kanal, med tilhønderettighetsforvaltning, kvalitetskontroll, metamerking, digital distribusjon osv. Norgesbaserte kvalitetsutgivere vil også ha vanskeligheter med å opprettholde et tilstrekkelig tilfang av manus på sikt. Å bygge ned landets kompetanse på vitenskapelig publisering er lite bærekraftig og vil svekke lokalt baserte utgivere i konkurransen mot globale aktører. Tall fra SIKT (tidligere Cristin), viser også at forlagsutgitte tidsskrift drives mer økonomisk effektivt og med en høyere kvalitet enn biblioteksutgitte tidsskrift. Samfunnsøkonomisk er det altså gode grunner til fortsatt å opprettholde rammer forlagene kan virke under og sørge for konkurransen dem imellom. Forleggerforeningen er positive til Plan S og åpen tilgang, men overgangen må finansieres, slik at den ikke går ut over kvaliteten på forskningspubliseringen og begrenser akademikerens yringsrom.

Det må knyttes mål og insentiver til akademisk formidling

For å skape en god yringskultur, er det avgjørende at formidling løftes frem gjennom insentiver. Forskningsindikatoren («tellekantsystemet») har vist at forskere responderer godt på slike ordninger. Forleggerforeningen er kjent med tidligere forsøk på å inkludere formidling i tellekantsystemet og har forståelse for at kompleksiteten er utfordrende. Likevel mener vi at det bør tas spesielle hensyn til læreboka/læremidler som en egen spesielt viktig formidlingsform og at det bør utvikles et eget insentivsystem for å ivare dette.

NOU-en anerkjenner læremidler som et viktig format for formidling og nevner også studentene spesifikt i flere sammenhenger. Likevel er det generelle bildet at rapporten knytter yringsfriheten primært til *debatt* om forskning i offentligheten. Vi savner en mer konkret tilnærming til forskningsformidlingens mest innflytelsesrike sjanger, nemlig læreboka/læremidlet.

Mange norske studenter får i dag lite norskspråklig pensum. Dette skader norsk fagspråk, som er et viktig språkdomene for flere andre språkområder i offentlig sektor, i næringslivet og i det offentlige ordskiftet, og det reduserer dermed det norske språkets stilling.

Vi vet at ni av ti forskningsartikler publiseres på engelsk, og at engelskandelen i undervisningsemnene som tilbys ved norske universitet har steget voldsomt de siste ti årene, fra 15 prosent planlagt undervisning på engelsk i 2011 til over 25 prosent i 2022. (De reelle tallene er høyere, mange emner er planlagt på norsk men gjennomføres på engelsk, dette rapporteres ikke.) Tallene for pensum indikerer at halvparten av pensum for norske studenter

er på engelsk. Studentene melder selv at de ønsker pensum på norsk, og begrunner det med at de da lærer stoffet bedre. Forelesere og forfattere forteller også at de ønsker å formidle på norsk, siden tekstene blir både bedre og mer relevante for leserne, men at UH-ledelsen ikke oppmuntrer til slik formidling.

Lærebøkene er viktige for utviklingen av norsk som fagspråk, de er skrevet av forskere som kjenner norske samfunnsforhold og de er tilpasset norsk arbeidsliv. Lærebøker i høyere utdanning svarer på krav og behov i utdanningene og er tilpasset norske forhold. Over 90 prosent av de som blir utdannet i norsk høyere utdanning skal bruke faget sitt i norsk arbeids- og samfunnsliv.

Forleggerforeningen stiller seg altså bak NOUens forslag om at «rapporteringsystemet for formidlingsvirksomhet forenkles kraftig, og konsentreres om de viktigste variantene av akademisk formidling. Dette forslaget er uavhengig av om det innføres en formidlingsindikator i finansieringssystemet» (s.12). Vi ønsker å legge til at utviklingen av læremidler står i en særstilling og vil legge til målgruppen «studenter» i utvalgets forslag til krav til akademisk formidling (s. 93):

- Formidlingen må være knyttet til
 - eget fagfelt i vid forstand
 - strukturer/rammebetingelser for akademisk virke.
- Formidlingen må være rettet mot allmennheten og/eller **studenter**/fagpersoner/profesjoner (men altså ikke fagfeller), og ha en distribusjon som gjør den tilgjengelig for de fleste som kan ha interesse av den
- Formidlingen må være dokumentert på en måte som muliggjør at det kan verifiseres i ettertid

Opplæring i akademisk yringsfrihet

Forleggerforeningen stiller seg bak forslaget om opplæring i akademisk yringsfrihet og tilgrensende tematikk, slik utvalget foreslår:

For å bygge en klok ledelseskultur bør institusjonene ha systematisk lederutvikling og -opplæring som fortløpende aktivitet. Lederutviklingsprogrammene bør inneholde opplæringsdel med de nødvendige kunnskapselementene, som innføring i lov- og regelverk, arbeidslivets ordninger, HMS mm, og et relasjonelt kulturelement (...) Det er ikke bare ledere som må få opplæring i akademisk yringsfrihet, det må også ansatte og studenter. Utvalget foreslår å lovfeste institusjonenes ansvar for å sikre ansatte og studenter slik opplæring (s. 12)

Oppsummert: Forleggerforeningen mener

- 1) Foreslåtte endringer i universitets- og høyskoleloven § 1-5 bør gjennomføres og suppleres med setningen: *Den som er omfattet av femte eller sjette ledd har også har rett til selv å velge format og kanal for formidlingen.*
- 2) Tiltaket «Det må knyttes mål og insentiver til akademisk formidling» bør konkretiseres med et eget insentivsystem for norskspråklige læremidler og studenter må legges til målgruppen som benevnes i kravet til akademisk formidling.
- 3) Opplæring av ansatte og studenter i akademisk ytringsfrihet bør lovfestes.

Forleggerforeningen stiller seg til disposisjon dersom det er behov for mer informasjon eller avklaringer.

Med vennlig hilsen,

Heidi Austlid (s)

Administrerende direktør